

ЛУЦЬКА В'ЯЗНИЦЯ МІЖ ДВОМА СВІТОВИМИ ВІЙНАМИ: СТАНОВЛЕННЯ, ОРГАНІЗАЦІЯ, ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Статтю присвячено становленню, організації та особливостям функціонування в'язниці в м. Луцьку між двома світовими війнами. Луцька в'язниця, як складова польської правоохоронної системи, була створена в травні 1919 р. Вона служила для попереднього (превентивного) арешту та відбування покарання відповідно до рішення суду. Наприкінці 1921 р., окрім керівника, Луцька в'язниця налічувала 40 осіб персоналу. Згідно розпорядження президента Польщі щодо організації в'язниць від 7 березня 1928 р. та відповідного розпорядження міністра юстиції від 22 червня того ж року, Луцька тюрма належала до I класу з можливістю утримування понад 450 в'язнів. Нерідко пенітенціарний заклад був переповнений в'язнями. Окрім кримінальних злочинців, у в'язниці відбували покарання особи засуджені за діяльність на користь українського націоналістичного та комуністичного рухів.

Ключові слова: становлення, організація, функціонування, в'язниця, злочинець, охоронець, Луцьк.

Упродовж міжвоєнного періоду Луцьк перебував у складі Другої Речі Посполитої та слугував центром Волинського воєводства, утвореного в 1921 р.¹ Складову частину державних структур міжвоєнного Луцька становили польські правоохоронні органи, до яких належали, зокрема, й заклади пенітенціарної системи².

Вивчення організації та діяльності Луцької в'язниці періоду Другої Речі Посполитої є актуальним питанням сучасної історичної науки, адже дозволяє дослідити становлення та розвиток пенітенціарної системи на регіональному рівні, а також з'ясувати ряд маловідомих аспектів внутрішньої політики польської держави на її східних теренах.

---

* Разиграєв Олег — кандидат історичних наук, доктор гуманістичних наук в галузі новітньої історії (PhD in the Humanities), доцент кафедри всесвітньої історії Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки (м. Луцьк).

¹ Ustawa z 4 lutego 1921 r. o unormowaniu stanu prawno-politycznego na ziemiach, przyłączonych do obszaru Rzeczypospolitej na podstawie umowy o preliminaryjnym pokoju i rozejmie podpisanej w Rydze 12 października 1920 r. // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej (dalej — DzU RP). — 1921. — № 16. — Poz. 93. — S. 216–217.

² Разиграєв О.В. Правоохоронні органи у м. Луцьку в 1919–1939 рр. // Науковий вісник СХУ ім. Лесі Українки. Серія «Історичні науки». — 2013. — № 12 (261). — С. 37–43.

Метою зазначеної розвідки є дослідження становлення, організації та особливостей функціонування в'язниці в м. Луцьку в 1919–1939 рр.

Луцька в'язниця, як елемент польської правоохоронної системи, була створена одночасно з судовими органами в травні 1919 р. Вона розташовувалась на вулиці Бригідок, 6 (сучасна вулиця Кафедральна). Будівля в'язниці має давню історію: спочатку вона слугувала резиденцією луцького старости та литовського канцлера А. Радзивілла, упродовж 1624–1845 рр. тут розмістився монастир Св. Бригіти, який російська імперська влада наприкінці XIX століття перетворила в окружну в'язницю³.

У перший рік функціонування пенітенціарного закладу в умовах польської адміністрації спостерігалася його адаптація до нових реалій. Так, наприклад, до другої половини червня 1919 р. реєстраційні книги арештованих укладалися російською мовою. Лише згодом діловодство вдалося перевести на польську мову⁴. В 1920 р., в результаті контрнаступу більшовиків, персонал Луцької в'язниці, як і однойменного окружного суду, був евакуйований до м. Пьотркова, але вже восени того ж року відновив свою роботу. Слід зазначити, що не всі службовці в'язниці залишили м. Луцьк. Так, наприклад, молодший охоронець З. Нольде, прийнятий на службу в серпні 1919 р., не виїхав в евакуацію з приводу опіки над хворою матір'ю похилого віку. Однак, після відновлення польської влади в Луцьку він був повторно прийнятий на службу до в'язниці 9 листопада 1920 р.⁵.

Міжвоєнна луцька в'язниця служила для попереднього (превентивного) арешту та відбування покарання відповідно до рішення суду. Упродовж 1919–1921 рр. вона перебувала в підпорядкуванні Люблінської окружної дирекції тюрем. Нагляд за її функціонуванням здійснювало Луцьке повітове староство (до 1921 р.) та прокуратура Луцького окружного суду.

Приміщення Луцької в'язниці мало три поверхи, крім того тюремний комплекс включав лазню, пральню, стайню та кузню. У будівлі в'язниці розташовувалось помешкання її начальника, інспектора, двох старших охоронців та казарми для 20 неодружених охоронців. При в'язниці функціонувала школа, бібліотека та каплиця для реалізації релігійних потреб ув'язнених.

1 жовтня 1920 р. начальником Луцької в'язниці було призначено Л. Вондру⁶. Після нього, в різний час міжвоєнну Луцьку тюрму почергово очолювали: Ж. Стемпковський, А. Генелі, А. Сурмінський, Е. Новаковський та В. Овчарек. Станом на лютий 1921 р. персонал в'язниці налічував 31 особу⁷. Загалом в 1921 р. спостерігалася тенденція до збільшення особового складу Луцької тюрми. Якщо на початку серпня того ж року особовий штат, окрім

---

³ Куделя М. Під мурами Луцької тюрми (спогади колишнього в'язня) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://exlibris.org.ua/text/kudela.html>; Троневич П.О., Хілько М.В., Сайчук Б.Т. Втрачені християнські храми Луцька. — Луцьк: Діксон, 2001. — С. 47–49.

⁴ Державний архів Волинської області (далі — Держархів Волинської обл.), ф. 47, оп. 4, спр. 2, арк. 59.

⁵ Держархів Волинської обл., ф. 47, оп. 4, спр. 11, арк. 2, 5.

⁶ Держархів Волинської обл., ф. 47, оп. 4, спр. 5, арк. 59–60.

⁷ Держархів Волинської обл., ф. 47, оп. 4, спр. 19, арк. 96–97, 111.

керівництва, складало 36 осіб (5 цивільних службовців, 2 старших охоронців, 29 охоронців (в т.ч. 1 жінка), то в середині листопада зафіксовано вже 40 працівників (5 цивільних службовців, 2 старших охоронців, 33 охоронців (в т.ч. 1 жінка)⁸. В середині 20-х рр. XX ст. під керівництвом начальника в'язниці Ж. Стемповського працювали тюремні інспектори Є. Радишкевич та С. Цехельський, старший канцелярист О. Нікітін, канцелярист Б. Шимчак, лікар Є. Древновський, вчитель С. Яйко, фельдшер Я. Шупліца та 34 охоронці⁹.

В умовах війни та повоєнного часу працівники досліджуваного пенітенціарного закладу відчували значні матеріальні проблеми попри те, що під час визначення заробітної платні враховувалася не лише займана посада, але й величина родини службовця. Так, в грудні 1920 р. начальник Луцької в'язниці Л. Вондра одержував заробітну платню у розмірі 7750 польських марок, а його заступник Є. Радишкевич — 6210. Вищевказані зарплати склалися з окладу, спеціальної доплати та коштів на утримання родини. Заробітна платня охоронців в'язниці не містила спеціальної доплати, але враховувала сімейний стан. Наприклад, одружений старший охоронець Л. Вишинський отримував 3950 польських марок, в тому числі 800 на утримання родини. Натомість, для його неодруженого колеги С. Пладкого заробітна платня була визначена на рівні 3150 польських марок. Багатодітні службовці в'язниці одержували зарплату навіть більшу від колег, які були вищі за рангом. Так, молодший охоронець Е. Зубрицький отримував зарплату 4740 польських марок, яка включала 2000 на утримання родини¹⁰.

Враховуючи зростання цін та інфляцію в державі, Міністерство юстиції в 1921 р. призначило для службовців в'язниць східного регіону держави додаткові, т.зв. «кресові доплати» до заробітної платні¹¹. Крім того, більшість службовців Луцької в'язниці на початках функціонування закладу в умовах міжвоєнної Польщі щомісячно одержували від держави продукти харчування¹².

Службовці Луцької тюрми відчували й житлові проблеми. За браком місць та з огляду на сімейні обставини не кожен неодружений охоронець міг оселитися в казармі при в'язниці. Так, 28 серпня 1921 р. вищезгадуваний охоронець З. Нольде скерував до бурмістра м. Луцька письмову заяву наступного змісту: «Маючи потребу у помешканні, щиро прошу Пана Бурмістра виділити мені одну кімнату. Моя родина складається з двох осіб: мене і моєї матері. Я маю 53 роки, моя мати 78 років. Нині ми проживаємо в будинку № 6 на вулиці Домініканській й займаємо одну кімнату в помешканні православного священника Нестора Фоміча. Ми змушені залиши цю кімнату з приводу вологості в квартирі та погіршення стану здоров'я моєї матері»¹³. Не відомо, чи задовольнила міська влада прохання охоронця в'язниці, натомість архівні документи

⁸ Держархів Волинської обл., ф. 47, оп. 4, спр. 20, арк. 1, 154.

⁹ Łuck w świetle cyfr i faktów. Na rok 1926. Dział 1. Łuck–Lwów: Odbito w drukarni akademickiej, 1925. — S. 35.

¹⁰ Держархів Волинської обл., ф. 47, оп. 4, спр. 5, арк. 59–64.

¹¹ Держархів Волинської обл., ф. 47, оп. 4, спр. 16, арк. 144.

¹² Держархів Волинської обл., ф. 47, оп. 4, спр. 4, арк. 7.

¹³ Держархів Волинської обл., ф. 47, оп. 4, спр. 4, арк. 45.

свідчать, що З. Нольде було звільнено з роботи 1 жовтня 1921 р. на підставі рішення Департаменту в'язниць Міністерства юстиції Польщі¹⁴.

Керівництво досліджуваного пенітенціарного закладу звертало належну увагу й на стан дисципліни особового складу як під час несення служби, так і у вільний від роботи час¹⁵. Найбільш поширеним порушенням в'язничної охорони було спання на посту¹⁶. Так, 10 квітня 1922 р. охоронець П. Рожко за спання на посту одержав попередження від начальника Луцької в'язниці Ж. Стемпковського. При повторенні вищевказаного дисциплінарного порушення службовцю загрозувало звільнення з роботи¹⁷. Крім того, зафіксовані непоодинокі факти вживання службовцями Луцької тюрми алкогольних напоїв¹⁸, надмірне захоплення грою в карти у службових казармах, яке нерідко призводило до програшу заробітної плати¹⁹.

Працівники в'язниці вчиняли й інші дисциплінарні порушення. Наприклад, в червні 1923 р. начальник тюрми за недотримання службової субординації відсторонив від виконання службових обов'язків охоронця А. Погребного, а його справу скерував до прокуратури при Луцькому окружному суді²⁰. В цей же час, керівництво в'язниці звернуло увагу на недопустиме вживання охоронцями російської мови, як у відношенні до заарештованих, так і у власному колективі²¹. 17 жовтня 1923 р. начальник Луцької в'язниці у службовому наказі зазначав: «Останній раз звертаю увагу в'язничному охоронцю П. Рожку на заборону здійснення розмов іноземною мовою»²².

Варто зазначити, що найбільш грубими вважалися порушення дисципліни, які могли спричинити, або спричинили втечу в'язня, а також таємні, неофіційні контакти з останніми. Так, 23 серпня 1923 р. додатковим чергуванням було покарано виконуючого обов'язки молодшого охоронця С. Пшибилу, провина якого полягала у читанні газети під час служби, що спричинило залишення без нагляду в'язнів, які виконували ремонтні роботи на даху пенітенціарного закладу²³. У вересні того ж року начальник в'язниці покарав триденним арештом виконуючого обов'язки молодшого охоронця Ф. Петжака за службове недбальство, яке спричинило втечу в'язня²⁴.

Своє незадоволення легковажним поведженням із в'язнями висловив керівник Луцької тюрми у наказі № 131 від 25 вересня 1923 р.: «...останнім часом зауважено під час служби... контакти охоронців із в'язнями... пригощають їх цигарками, а в заміні одержують коробочки для дзеркал, які були нелегально

---

¹⁴ Держархів Волинської обл., ф. 47, оп. 4, спр. 11, арк. 4.

¹⁵ Держархів Волинської обл., ф. 47, оп. 4, спр. 333, арк. 1–1 зв.

¹⁶ Держархів Волинської обл., ф. 47, оп. 4, спр. 333, арк. 6 зв., 10, 54 зв.

¹⁷ Держархів Волинської обл., ф. 47, оп. 4, спр. 75, арк. 18.

¹⁸ Держархів Волинської обл., ф. 47, оп. 4, спр. 333, арк. 20 зв., 33, 34 зв.

¹⁹ Держархів Волинської обл., ф. 47, оп. 4, спр. 333, арк. 33 зв.

²⁰ Держархів Волинської обл., ф. 47, оп. 4, спр. 333, арк. 3 зв.

²¹ Держархів Волинської обл., ф. 47, оп. 4, спр. 333, арк. 5 зв.–6.

²² Держархів Волинської обл., ф. 47, оп. 4, спр. 333, арк. 32.

²³ Держархів Волинської обл., ф. 47, оп. 4, спр. 333, арк. 17.

²⁴ Держархів Волинської обл., ф. 47, оп. 4, спр. 333, арк. 23.

виготовлені в'язнями... після повернення з прогулянки випускають на коридор інших в'язнів не задумуючись над тим, які наслідки це може мати... випускають партіями в'язнів з камери з метою виливання ємкості з фекаліями, залишаючи при цьому відчиненими їхні камери»²⁵. Ще більш критичним був начальник в'язниці у наказі № 164 від 29 листопада того ж року: «Останнім часом доходять чутки, що в'язні контактують із зовнішнім світом і, що ці контакти уможливило в'язнична охорона. Не можу припустити, щоб хтось із службовців довіреної мені в'язниці міг допуститися такого низького вчинку знаючи про те, яка доля його очікує...»²⁶.

Службовці досліджуваного пенітенціарного закладу в міру можливостей дбали про підвищення власного фахового рівня. Зокрема, на початку травня 1924 р. при Луцькій в'язниці розпочала роботу школа для рядових службовців. Так, на перший курс начальник тюрми скерував 20 охоронців²⁷. Станом на березень 1926 р. рядові службовці в'язниці вивчали дев'ять навчальних дисциплін, а саме: тюрмознавство, кримінальне право, державний устрій Польщі, приписи щодо державної служби, кримінальну процедуру, закон про в'язничний статут, гігієну і рятівництво, польську мову та арифметику²⁸. В цей же час Міністерство юстиції рекомендувало керівництву Луцької в'язниці звертати більшу увагу на висвітлення організації саме польської пенітенціарної системи²⁹. Слід зазначити, що рядові службовці вищевказаного пенітенціарного закладу проходили навчання не лише за місцем служби, але й у Центральній школі для рядових службовців в'язничної охорони, яка розміщувалася у столиці держави — Варшаві. Так, 10 жовтня 1926 р. розпочався сьомий навчальний курс у згаданому навчальному закладі, на який адміністрація Луцької в'язниці була зобов'язана скерувати 2 особи³⁰.

Луцька в'язниця налічувала 28 камер різних категорій та 6 камер призначених для тюремного шпиталю³¹. При тюрмі функціонував також відділ праці, де працювали в'язні з відповідною фаховою кваліфікацією. Так, на початку січня 1934 р. зазначений відділ налічував 25 фахівців — столярів, шевців та ковалів³². Наприкінці липня 1923 р. начальник Луцької в'язниці рекомендував щоденно залучати в'язнів до прибирання кварталу, який прилягав до тюрми³³.

В 1921 р. Луцька в'язниця максимально могла вмістити 350 в'язнів, однак, на практиці вона часто була переповненою³⁴. Так, якщо в серпні 1921 р. у тюрмі

---

²⁵ Держархів Волинської обл., ф. 47, оп. 4, спр. 333, арк. 25.

²⁶ Держархів Волинської обл., ф. 47, оп. 4, спр. 333, арк. 35 зв.

²⁷ Держархів Волинської обл., ф. 47, оп. 4, спр. 333, арк. 55.

²⁸ Держархів Волинської обл., ф. 47, оп. 4, спр. 1255, арк. 74–76.

²⁹ Держархів Волинської обл., ф. 47, оп. 4, спр. 1255, арк. 86.

³⁰ Держархів Волинської обл., ф. 47, оп. 4, спр. 1255, арк. 140.

³¹ Держархів Волинської обл., ф. 47, оп. 1, спр. 2, арк. 82.

³² Держархів Волинської обл., ф. 47, оп. 1, спр. 4, арк. 8–10.

³³ Держархів Волинської обл., ф. 47, оп. 4, спр. 333, арк. 10.

³⁴ Держархів Волинської обл., ф. 47, оп. 4, спр. 19, арк. 111.

перебувало 226 в'язнів (в листопаді того ж року — 255)³⁵, то станом на жовтень 1925 р. в'язниця налічувала вже 396 в'язнів, в тому числі 208 чоловіків та 18 жінок, які відбували покарання за рішенням суду, а також 165 чоловіків та 5 жінок арештованих на час проведення слідства³⁶.

Згідно розпорядження президента Польщі щодо організації в'язниць від 7 березня 1928 р. та відповідного розпорядження міністра юстиції від 22 червня того ж року, Луцька тюрма належала до I класу з можливістю утримування понад 450 в'язнів³⁷. В січні 1932 р. кількість в'язнів Луцької тюрми становила 455 (в т.ч. 42 жінки), з яких 164 відбували покарання за комуністичну діяльність³⁸.

В 1921 р. щоденний харчовий раціон в'язня складався із хліба, ранішньої кави, борщу або супу на обід та юшки з крупами на вечерю³⁹. Харчування хворих в'язнів значно різнилося від звичайних. Знаний учасник національно-визвольного руху за незалежність України М. Куделя, який перебував у Луцькій тюрмі, згадував: «...Щодо харчів, то вони були не гірші, як у лікарнях на волі: білий хліб, борщ, юшка завжди з порцією м'яса, каша гречана зі шкварками, каша манна з маслом. Перед обідом приносили парне молоко з булкою й маслом. Я все це поїдав і, здавалося, ще стільки з'їв би»⁴⁰.

Наприкінці жовтня 1926 р. одна з центральних польських газет «Ранковий кур'єр» опублікувала статтю під назвою «Небезпечний бандит сьомий раз втік розпилявши ґрати», де повідомлялося, що один з найнебезпечніших злодіїв, 40-річний рецидивіст Т. Федак, який перебував у Луцькій в'язниці та спеціалізувався на залізничних крадіжках, втік з тюрми розпилявши грубі віконні ґрати. За інформацією кореспондента газети, втеча Т. Федака спричинила серед місцевого населення гучний резонанс. Зазначена стаття викликала незадоволення тодішнього начальника Луцької тюрми А. Генелі, який 30 жовтня того ж року скерував до редакції лист, де назвав опубліковану інформацію «неточною та спізнілою». Так, за інформацією А. Генелі, Т. Федак втік не з в'язничної камери, а з тюремного подвір'я. Більше того, утікач не був «найнебезпечнішим злочинцем», а належав до звичайних кримінальних злодіїв, засуджених за крадіжку. Крім того, невдовзі Т. Федака було знайдено та повторно скеровано до в'язниці для відбування покарання. У зв'язку з вищезазначеними неточностями,

---

³⁵ Держархів Волинської обл., ф. 47, оп. 4, спр. 20, арк. 1, 154.

³⁶ Держархів Волинської обл., ф. 47, оп. 4, спр. 1255, арк. 12–12 зв.

³⁷ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7 marca 1928 r. w sprawie organizacji więziennictwa // DzU RP. — 1928. — № 29. — Poz. 272. — S. 556; Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 czerwca 1928 r. o wykonaniu rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7 marca 1928 r. w sprawie organizacji więziennictwa // DzU RP. — 1928. — № 64. — Poz. 591. — S. 1476.

³⁸ Держархів Волинської обл., ф. 47, оп. 1, спр. 2, арк. 8.

³⁹ Держархів Волинської обл., ф. 47, оп. 4, спр. 19, арк. 119.

⁴⁰ Куделя М. Вказана праця [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://exlibris.org.ua/text/kudela.html>

начальник Луцької тюрми А. Генелі звернувся до редакції газети з вимогою оприлюднення відповідного спростування⁴¹.

Зафіксовані факти, коли тюремні наглядачі застосовували необґрунтовану фізичну силу щодо ув'язнених. Наприклад, в 1922 р. начальник зазначеного карного закладу Ж. Стемпковський за побиття арештанта покарав суворою доганою наглядача Я. Новосада⁴². Один із в'язнів луцької тюрми згадував: «Спочатку били головою об муровані стіни [...], піднімали за волосся і кидали на підлогу, били палицями «по чому попало». Коли те все не допомагало, поміж руки і ноги просували палицю так, що людина не могла поворухнутись [...], по босих ногах били гумовими палицями»⁴³.

На початку 30-х рр. ХХ ст. комуністичні активісти, які перебували в різних пенітенціарних закладах Волині та Східної Галичини, організували низку акцій протесту вимагаючи дотримання їхніх прав та покращення умов утримання. Так, у відозві Міжнародної організації допомоги революціонерам за 1931 р. читаємо: «6 травня ц.р. 205 політв'язнів у Луцькій тюрмі голодувало більше тижня на знак протесту проти биття поліції в тюрмі, за прискіпшення слідства і другі домагання...»⁴⁴.

Не всі в'язні були задоволені й рівнем медичного забезпечення у тюрмі. Так, 29 травня 1926 р. ув'язнений К. Хлапук скерував до начальника пенітенціарного закладу лист наступного змісту: «Я, нижче підписаний, прошу Пана Начальника провести доходження в справі негативного відношення до своїх обов'язків фельдшера в'язничної амбулаторії. Почуваючи себе хворим, звернувся... фельдшер мені відмовив... залишивши мене на цілу добу без лікарської допомоги...»⁴⁵. Слід відмітити, що фельдшер у пояснювальній записці від 30 травня 1926 р. на ім'я начальника зазначив, що жодної хвороби у К. Хлапука не виявив⁴⁶.

Уявити окремі грані щоденного життя в'язня Луцької тюрми дозволяють надзвичайно інформативні вищезазначені спогади М. Куделі, який в 1939 р. провів дев'ять тижнів у в'язниці: «Переступивши поріг масивної металеві брами, я вперше побачив споруду Луцької тюрми, яка знаходилася... в культовій будівлі... Згідно з в'язничними правилами потрапляю в ізоляційну карантинну камеру, де назбиралося до 20 новачків... Потому повели до лазні, зняли скуйовджену чуприну, дезинфікували одяг. ...Після нас у лазню привели постійних в'язнів. ...Медична комісія прискіпливо обстежувала кожного. В результаті визнано всіх здоровими, тільки в мене виявили страшну, як на той час, хворобу... туберкульоз легенів... Через це всі сахалися від мене, як від прокаженого. Староста камери, якийсь польський злодій-рецидивіст, з брудною лайкою накинувся на мене, не на жарг кричав, що я приніс жахливу хворобу і

⁴¹ Держархів Волинської обл., ф. 47, оп. 4, спр. 1255, арк. 165–165 зв.

⁴² Держархів Волинської обл., ф. 47, оп. 4, спр. 75, арк. 19.

⁴³ *Разиграев О.В.* Польська державна поліція на Волині у 1919–1926 роках. — Луцьк: Волинські старожитності, 2012. — С. 244–245.

⁴⁴ Державний архів Львівської області, ф. 121, оп. 2, спр. 141, арк. 48.

⁴⁵ Держархів Волинської обл., ф. 47, оп. 4, спр. 1261, арк. 6.

⁴⁶ Держархів Волинської обл., ф. 47, оп. 4, спр. 1261, арк. 7.

хочу нею заразити всю... камеру. ...Наглядач викликає мене... Заходимо у комірчину, там здаю свій одяг, одягаюся в усе тюремне: білизну, костюм, яломок (берет) — усе з білого міцного фабричного полотна. ...Кожного дня нас виводили на двогодинну прогулянку»⁴⁷.

Нагляд за діяльністю Луцької в'язниці здійснювали місцеві органи прокуратури. Працівники зазначеного правоохоронного підрозділу перевіряли правомірність перебування осіб у в'язниці, дотримання обов'язку сегрегації в'язнів, умови їхнього утримання, тощо⁴⁸. Так, 5 лютого 1937 р. 15 в'язнів зголосили свої прохання прокурору Луцького окружного суду під час службової перевірки. Насамперед, в'язні скаржилися на погане лікування, побиття тюремною охороною, несправедливі дисциплінарні покарання, просили зміни запобіжного заходу, пришвидшення розгляду справ⁴⁹.

Таким чином, Луцька в'язниця служила як для попереднього превентивного арешту, так і для відбування покарання відповідно до рішення суду. Між двома світовими війнами вона становила інтегральну частину пенітенціарної системи Другої Речі Посполитої та пройшла два основні етапи: організаційного становлення та розвитку. Перший супроводжувався значними труднощами матеріального та кадрового характеру, другий характеризувався налагодженням основних напрямів та методів діяльності.

Стаття посвячена становленню, організації и особностям функціонування тюрми в г. Луцке между двумя мировыми войнами. Луцкая тюрма, как составляющая часть польской правоохранительной системы, была создана в мае 1919 г. Она служила для предварительного (превентивного) ареста и отбывания наказания в соответствии с решением суда. В конце 1921 г. кроме руководителя, Луцкая тюрма насчитывала 40 человек персонала. Согласно распоряжению президента Польши по организации тюрем от 7 марта 1928 г. и соответствующего распоряжения министра юстиции от 22 июня того же года, Луцкая тюрма принадлежала к I-му классу с возможностью содержания более 450 заключенных. Нередко пенитенциарное заведение было переполнено заключенными. Кроме уголовников, в тюрме отбывали наказание лица осужденные за деятельность в пользу украинского националистического и коммунистического движений.

Ключевые слова: становление, организация, функционирование, тюрма, преступник, охранник, Луцк.

The article is devoted to the establishment, organization and functioning of the prison in Lutsk between the two world wars. Lutsk prison, as an integral part of the

---

⁴⁷ Куделя М. Вказана праця [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://exlibris.org.ua/text/kudela.html>

⁴⁸ Pawlak K. Więziennictwo Polskie w latach 1918–1939. — Kalisz: Centralny Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej w Kaliszu, 1995. — S. 10.

⁴⁹ Держархів Волинської обл., ф. 47, оп. 1, спр. 2, арк. 4.

Polish judicial system, was founded in May 1919. It was used for the preliminary (pre-emptive) arrest and serving a sentence in accordance with the decision of the court. In late 1921 p. except for the head, Lutsk prison consisted of 40 staff members. According to the order of the President of Poland on the organization of prisons from March 7, 1928 and the corresponding order of the Minister of Justice of 22 June of the same year, Lutsk prison belonged to the I-th class with the ability to contain more than 450 prisoners. Often this penal institution was overcrowded. Besides criminals in prison served their sentences people convicted for activities in favor of Ukrainian nationalist and communist movements..

Keywords: *formation, organization, operation, prison, criminal, security guard, Lutsk.*